

ja pišem Priuzvišenomu Gospodinu, neka pošalje svoga jednoga Umjetnika, koji što bude begenisati, da ćemo mu dragovoljno ustupiti; ja sam ovo odredjenje Častnoga Definitoria saobćio Priuzvišenomu Gospodinu, koj je evo u istu svrhu poslao č. o. Fra Antu Kneževića bivšega Spirituala u Djakovu, zajedno sa jednim Umjetnikom, koja obojica s ovim mojim pismom k Vami dolaze, a ja Vam priporučujem da iste najljudnije dočekate, i da jim starine pokažete, ter što je ikako moguće, što budu begenisati, dragovoljno ustupite. — Nemojte se bojati, u tom mi nećemo štetovati, nego dobiti, jerbo Priuzvišeni dati će nam obveznicu, sa Vladom potvrđenu, da ako ikada Bosna postane svoja, da će nam se naše blago, to jest naše starine povratiti. Osim ovoga, za nagradu dati će nam Priuzvišeni za one stvari koje mi njemu budemo pridali, druge stvari prilične od iste vrste, i cienne, na priliku: za križ, dati će drugi; za kalež, dati će drugi; za Paramentu, dati će drugu; za sliku, dati će drugu itd. sve novo, od iste forme i cienne, i ovo sve biti će nam dobitak a naše starine, na ime Naše i za nas, biti će h sačuvane. Molim Vas, što budete slali, na me pošaljite, iako nećete od Priuzvišenoga iskati, za svašto stvar priličnu, onda meni naznačite, što drugo želite imati, i ja ću Priuzvišenomu

vierno priobćiti. Ovim pristojno Vas štujuc, jesam OO. W. PP. sluga, i brat Fra Miho Gujić r. s. Provincial.

L. S. (Pečat Provincije)«.

Što se je dalje zgodilo? meni nije poznato. Ja sam njekim našim starješinama govorio: ako stvar nije uređjena, nek se što prije uredi, ali jesu li me poslušali? neznam! Samo ovo dodajem: Stvari su vlasništvo naših Samostanah, te se mora svaka svomu Samostanu povratiti; a svaki samostan morao bi imati svoj Muzeum, te samo uz nagodu bar snimke Sarajevskom Muzeumu ustupiti. Ovlako o tom.

Što mi veleučeni g.! pišete da ćete tajnu o ovom svemu čuvati, ja to netražim, pače bilo bi mi sasvim drago da cijelo ovo moje pismo bar u »Listku« »Sarajevskog Lista« objelodanite, neka stvari saznadu i oni koji jih nepoznavaju, pa ako sam gdje — osobito o grbu — zabasao, nek se i drugi oglase, nek se pojmovi bistre, nek se istina što bolje, i jasnije pokaže, jer ja kao čovjek, a osobito kao Krstjanin, kao sveštenik i redovnik, netražim drugo nego samu istinu.

Od ostalog, ja premda sam jur star, prem sasvim slaba zdravlja, a opet u ovoj velikoj, i odanoj župi sam, nu ako bi Vam veleuč. g.! u čemu mogao poslužiti, budite uvjeren da ću Vam uvijek biti

Na posluđu pripravni

Fra Antun Knežević Bošnjak,
katol. žup. u Kotoru

PUBLIKACIJE

Byzantinoslavica. Sbornik pro studium byzantsko-slovanskych vstahů. Vidava byzantologická komise při Slovanském ústavě. Výkonny redaktor Miloš Weingart. Ročník I. V Praze 1929. in 8° p. 307.

Od doba Dobrovskog i Šafarika češka slavistika posvećuje veliku pažnju vizantologiji. Kako je ogroman broj rasprava i članaka, posvećenih pitanju vizantijsko-slaven-skih odnošaja, razasut u najrazličitijim izdanjima, to se već davno osjećala potreba za stvaranjem stručnog časopisa, koji bi okupio radove naučenjaka iz raznih zemalja u rečenoj znanstvenoj oblasti. 1928. je godine na poticaj pretsednika Čehoslovačke Republike T. G. Masaryka, koji je i sam u svojim radovima pokazivao veliki interes prema pitanju o uticaju vizantijskog elementa na slavensku misao, stvorio se u Prahu odbor sastavljen od prof. Bidloa, Dvornika, Kadleca, nakon čije je smrti na

njegovo mjesto nastupio Saturnik, Kalitin-skoğa, Murka, Okuneva i Weingarta — poznatih stručnjaka u pitanju vizantijsko-slaven-skih odnošaja na području historije, lingvistike, prava, književnosti, umjetnosti i arheologije. Od toga postala je 1929. godine Vizantološka komisija pri Slovenskom Institutu u Prahu, koja je sebi postavila za zadaću izdavanje časopisa, gdje će se proučavati veze slavenskog svijeta s Vizantijom, a osobito: vizantijski upliv na Slavene u oblasti političkoj i crkvenoj, u jezikoslovlju i književnosti, historiji prava, umjetnosti i etnografiji. »Byzantinoslavica«, koja će izlaziti po dva sveska na godinu, donosit će rasprave, članke, kritičke ocjene, te bibliografski pregled na svim slavenskim, te na francuskom, njemačkom i engleskom jeziku. Sadržaj je prve knjige ovaj:

Josef Vajs Vizantijska recenzija i staroslavenski kodeksi evanđelja Dokazuje se kako i u got-

skom Ulfilinom prevodu, tako i u staroslavenskim tekstovima pored vizantijske baze ima i drugih elemenata; osobito su česte zapadne varijante, osim toga vidi se aleksandrijski i latinski upliv.

N. Van Wijk: O jeziku »Slovana prenesenije mošćej sv. Klimenta«. Neki naučenjaci (Golubinski, Brückner) smatraju ovo djelo za prevod grčkih spisa sastavljenih po samom sv. Ćirilu, o kojima svjedoči pismo Anastasija Bibliotekara. Autor podupire ovu hipotezu, potvrđujući analizom gramatičkog i leksičkog materijala veliku davninu slavenskog prevoda.

Vlad. Rozov: Sinajci u Srbiji u XIV stoljeću. Obraduje se pitanje propadanja srpskog kaluderstva u XIV. stoljeću starog tipa i stvaranje novog monaštva na novim načelima.

Srpski su manastiri u doba Nemanjića, slično sredovječnim njemačkim i belgijskim opatijama, igrali u državnom životu Srbije veliku i kulturnu ulogu. Bogato nadareni od kraljeva, oni su bili oslonac kraljevske vlasti u borbi s vlastelom i protukraljevima; književnosti; uticali na vanjsku politiku; sudjelovali kod suda, držali sajmove i trgovce; njegovali su i doveli do visokog savršenstva umjetnost graditeljstva i slikarstva; širili kršćanske nazore i humane pojmove rimskog i vizantijskog prava. Ali ta je djelatnost tražila velike materijalne žrtve, te je morala propasti sa dolaskom Turaka i izdisanjem države.

Na mjesto ovog monaštva zapadno-evropskog tipa s njegovim političkim i socijalnim interesima, dolazi novi — istočni — tip kaluderstva, zasnovanog na siromaštvu, ličnom trudu, odricanju svijeta; zabrinutog jedino za problem nebeskog carstva, kultiviranje duše, duhovnog usavršavanja prožetog asketizmom i misticizmom. Mjesto kinovitskih manastira, građenih na plodnim ravninama, podižu se u divljim gorskim, teško pristupačnim mjestima skitovi — osamljena skrovišta pustinjaka, gdje se je razvila nova mistička literatura i novi tip graditeljstva. Narodna tradicija veže ovu pojavu sa Sinajem, te zove monahe novog asketskog tipa »Sinajcima«. Ova tradicija ima historijsku istinitost. Nauku velikog obnovitelja misticizma Grigorija Sinaita moramo smatrati temeljem novog monaškog pravca u Srbiji: Sinaj je bio duhovna kolijevka ovog pokreta. Više dokaza o tome pruža crkveno-slavenska književnost. Ali postojali su i neposredni odnošaji između Srbije i Sinaja, gdje je u dotično doba živjela velika kolonija srpskih kaludera, od kojih su zaista mnogi mogli doći u domo-

vinu i sudjelovati u novom duhovnom pokretu, koji je po njima i dobio svoje ime.

V. N. Zlatarski: Jedna datirana bilješka na grčkom rukopisu od sredine XI vijeka. Iznosi se iscrpna analiza bilješke na kraju rukopisa »Ljestvica rajskaja« Ivana Ljestvičnika, gdje su navedeni podaci o vremenu, kad je rukopis bio sastavljen, te su spomenuta imena savremenih vizantijskih državnih dostojanstvenika.

Fr. Dvornik: Nekoliko podataka o Slavenima iz sveska novembarskih »Acta Sanctorum«. Autor upozorava na podatke o Slavenima u sljedećim »žitijama«. Život sv. Blaža (Vlāsija Mniha) govori o kristianizaciji Bugarske u drugoj polovici IX. stoljeća, te o pokršćavanju Slavena na Atosu. Život sv. Marije Mlade daje podatke o vizantijsko-bugarskim odnošajima u doba grčko-bugarskih ratova Simeona Velikog. Život sv. Mihajla Aleksandrijskog, smaknutog na početku XIV. stoljeća Saracenima, spominje, da su kazni prisustvovali Grci, Italci, Rusi, Arapi, Sirci, i *Τριβαλλοί* kojim imenom Grci u to doba nazivaju Srbe. Autor dokazuje, da to nisu bili srpski trgovci nego članovi srpskog poslanstva, koje je došlo radi pregovaranja poslije rata 1311 godine, u kojem su srpske čete pomagale Grcima protiv Turaka. Život sv. Trifona svjedoči o kultu ovog sveca u Kotoru. Život sretnog Gratia ima veliku važnost za lokalnu historiju Kotora. Život sv. Ivana biskupa Mekenburskog, koga ubiše Obodriti u Retri proljeva svjetlost na kristianizaciju Polapskih Slavena. Kritičko izdanje biografija sv. Theodora daje gradivo za historiju vizantijsko-ruskih odnošaja u doba Cimiska. Život sv. Proba biskupa Ravenskog opisuje navalu na grad 921. godine udruženih Saracena sa Slavenima, u kojima autor nagada nezavisne jadranske gusare, koji su se udruživali s Arapima radi zajedničkog haranja Italije.

N. Durnovo: Misli i nagađanja o podrijetlu staroslavenskog jezika i slavenskih alfabeti. Nazivajući »staroslavenskim jezikom« neke određene norme književnog jezika, autor dokazuje, da »staroslavenski jezik« nije bio identičan ni jednom savremenom životu slavenskom dialektu. Isto se tako i književni dialekti (varijante opće norme) razlikovali od živih savremenih dialekata. Postoje dva književna dialekta — češkomoravski i bugarski. Doba, kad se iz staroslavenskog jezika razvile varijante crkvenoslavenskog jezika, određuje se periodom propadanja samostalnih *ѣ* i *ѥ* i nosnih vokala. Sve varijante staroslavenskog jezika čuvaju

obilježje njegovog južnoslavenskog podrijetla, ali ni jedna varijanta nije sačuvala u cjelini onaj govor, za koji je sastavljena slavenska abeceda. Analiza glagolskog alfa-beta dopušta, da prvu podlogu »staroslavenskog jezika« vidimo u jednom od zapadnomakedonskih govora. Glagolica i ćirilica bile su zamišljene kao funkcionalne vrste iste abecede, oponašajući dvojstvo grčkih minuskula i uncijala. Razlike ćirilice od glagolice javile su se docnije u Moraviji ili Panoniji.

G. Iljinski: Pogodinovi ćirisko-glagolski listići. Autor izdaje potpuni tekst sa detaljnom paleografskom i lingvističkom analizom ovog znamenitog odlomka Ipolitovog tumačenja knjige proroka Daniela. Posebna glava prikazuje historijsko-literarnu vrijednost ovog spomenika iz zlatnog doba bugarske književnosti.

N. L. Okunev: Zidne slike crkve u Sopoćanima. To je crkva koju je 1265. sagradio kralj Uroš I. i sačuvala je najljepše spomenike srpskog crkvenog slikarstva u XIII stoljeća u oltaru i unutrašnjosti glavne zgrade, dok su vanjski »prtvori« (kapele), koji su sagrađeni nešto docnije, bili iskićeni slikama tek za Dušana Silnog. Slike u »žrtveniku« i »dakoniku« nastale su još docnije, ne prije XVI stoljeća. Najzanimljivije su i najljepše slike XIV stoljeća, izrađene ne na običnoj plavoj pozadini (boje neba), nego na žutoj, koja oponaša zlatnu pozadinu mozaika. Autor izlaže analizu svih kompozicija, te im navodi tačan popis. Lijepo su izrađene ilustracije (22).

M. A. Andrejeva: Stari prsten iz Varne. Taj se brončani prsten s pečatom, na kojem je prikazan anđeo s križem (pronađen zajedno s dva komada novca iz Justinijanovog doba), datira prvom četvrtinom VI stoljeća.

S. P. Šestakov: Prilog historiji grčko-bugarskih odnošaja u trećem deceniju X vijeka. Priopćuju se dva pisma Arefe Kesarijskog caru Romanu Lekapinu i Efeskom mitropolitu Grigoriju.

Miloš Weingart: Teodor Ivanovič Uspenski i njegovo značenje u historiji ruske vizantologije. Autor prikazuje veliko značenje rada znamenitog ruskog vizantologa († 10. X. 1928.), dijeleći taj rad u tri razdoblja: odesko, posvećeno proučavanju vizantijske kulturne historije, cariogradske, ispunjeno arheološkim istraživanjima, i petrogradsko, kad se je stvarala monumentalna »historija vizantijskog carstva«.

A. Koniš: Homilije Ivana Hriostoma o Herodijadi u Izborniku Svjatoslava 1073 godine.

Upoređenjem svih poznatih tekstova (bugarskih, srpskih i ruskih) ove homilije sa sa tekstom Izbornika Svjatoslava i grčkim tekstom autor utvrđuje postojanje jedinstvene redakcije, te dokazuje, da je prevod nastao na početku X stoljeća.

U sitnim bilješkama Leonard Wharton iznosi predlog izdavanja vizantološke bibliografije. V. Rozov tumači ime »Boz, rex Antorum«, (spomenuto u Jordanovu svjedočanstvu o Antima IV stoljeća) kao slavenski termin, uzet iz grčkog izvora, Voždъ, te dokazuje lingvističkom analizom ovog termina, da se u IV. stoljeću Slaveni već razdijelili na svoje glavne grane.

U nekrolozima Dr D. Saturnik piše o prof. Karelju Kadlecju, J. A. J. o K. N. Uspenskom, M. Weingart o Františku Hyblu.

U kritici i referatima pregledana su slijedeća djela:

J. Barbulescu: Curentele literare la Romani in perioada slavonismului cultural. Bucuresti 1928 (Josef Macúrek).

Stefan S. Bobčev: Simeonova B'lgarija ot državno pravno gledište. Sofija 1928 (Julius Rauscher).

Const. C. Giurescu: Contributiuni la studiul marilor dregatorii in secolele XIV. si XV. Valenii-de-Munte 1926. — Noi contributiuni la studiul marilor dregatorii in secolele XIV. si XV. Bucuresti 1925 (Michel Laskaris).

P. Lavrov: Kirillo ta Metodij v davnjoslov'janskomu pis'menstvi. U Kiivi 1928 (G. Iljinski).

Ivan Ohienko: Konstjantin i Mefodij, ih žittja ta dijajnist'. č. I-II Varšava 1927-1928 (G. Iljinski).

Georg Ostrogorski: Die ländliche Streuergemeinde des byzantinischen Reiches im X. Jahrhundert. 1927 (M. A. Andrejeva).

Josef Strzygowski: Die altslavische Kunst. Augsburg 1929 (A. Grabar).

A. A. Vasil'ev. History of the Byzantine Empire. Vol. I. Madison 1928, University of Wisconsin. (M. A. Andreeva).

Napokon dolaze bibliografske bilješke i pregled vizantoloških časopisa (Jan Frček).

Takav je raznoliki sadržaj prvog sveska »Byzantinoslavica«, časopisa, koji će postati priručnom knjigom ne samo vizantologâ, nego svakog naučenjaka, koji se bavi proučavanjem sredovječnog kulturnog života slavenskih naroda.

Dr. V. Mošin.

Viktor Bibl: *Der Zerfall Österreichs* (I. dio *Kaiser Franz und sein Erbe*. Wien 1922. II. dio *Von Revolution zu Revolution*. Wien 1924.)

Slom bivše Austro-Ugarske monarhije otvorio je neiscrpiva vrela za istoriju novijega vremena, koja su bila dobro čuvana i nepristupna u Haus-Hof- i Staats-Archivu i arhivima ministarstva pravde i unutrašnjih poslova. Tako je bilo omogućeno austrijskim istoricima, da na osnovi sasvim novog, dotada nepoznatog materijala, a uza to u potpunosti slobodi prikažu vladanje posljednjih Habsburgovaca. Ta nova slika, koja se sada javlja pred našim očima, sasvim je nešto drugo, nego što su to bile slike austrijskih istorika prije sloma. Sve ono što se moralo prećutati i što se uopće nije moglo ni da zna, otkriveno je sada do u porazne detalje. Čovjek često kod pojedinih fakata zastaje i pita sebe, kako je uopće moguće, da je ta monarhija mogla tako dugo živjeti, da egzistuje, da razvije pogdjekad neobičnu snagu, da bude jedan od prvih faktora u evropskoj politici.

Uz kapitalno djelo bečkog profesora Josefa Redlicha (*Das österreichische Staats- und Reichsproblem*), djelo Viktora Bibla, profesora opće istorije novoga vijeka na bečkom universitetu, spada među najbolje, što se o monarhiji XIX. stoljeća poslije njezina sloma napisalo. Ali i to najbolje boluje od teške mane. Za nas nije ta mana ništa novo. G. Bibl jednako kao i njegovi pretходnici austrijsko-njemački istorici prije sloma, ne može ni jedan momenat da priguši ili zataji svoju antipatiju prema slavenskom elementu bivše monarhije. On nema ni najneznačajnije razumijevanje za opravdanost težnja slavenskih naroda i ne umije da bude toliko objektivan da barem ne izvrće i najpoznatija fakta. Mislim da smijem tvrditi, da g. Bibl ne poznaje nijedan slavenski jezik, da nije prostudirao prošlost nijednog slavenskog naroda kako treba. S neke visine prepotentnog Nijemca, s vazda mnogo zajedljive ironije, upušta se u kritiku djelatnosti slavenskih političara bivše monarhije i objektivan čitalac njegovih djela mora često sa zlovoljom da preleti mnoge stranice, koje se bave slavenskim pitanjima. Mnogo je gore još to, što je g. Bibl pokazao u svom djelu, da još i danas, poslije tolikih informativnih djela o slavenskim pitanjima, koja su napisana na njemačkom, francuskom i engleskom jeziku, on smije suvereno da preko njih pređe i da upravo briljira svojom ignorancijom — on, g. Bibl, profesor opće istorije na universitetu u Beču! Zar je moguće, da g. Bibl nije ništa naučio iz velikih događaja nedavne prošlosti?

G. Bibl ispravno konstatuje, da je monarhija već odavna vodila problematičku

egzistenciju. Teškoće smrtne borbe započele su s njezinim porođajem 1526. Međutim težište čitavog problema Austrije smjestio je g. Bibl u vladu cara Franje I. Moram odmah da kažem da je ovaj prvi dio Biblova djela mnogo bolji od drugoga. Tu je po prvi puta na osnovi novih dokumenata neobično živo, stilistički i stvarno upravo blještavo prikazano vladanje »dobrog« cara Franje I. Sistem što ga je ovaj vladar stvorio bio je za habsburšku monarhiju od katastrofalnog značenja. Od njegovog vladanja počinje raspadanje terezijansko-jozefinske zgrade, koja je mnogo obećavala. Ferdinand je preuzeo plodove zlog sjemenja, što ga je Franjo I. posijao i protiv tih plodova okrenulo se ogorčenje naroda u martovskim danima godine 1848. Međutim, Franjin sistem preživio je oluje i revolucije i probio se i u »novoj eri« Franje Josipa I. Franjo I. bio je u očima Franje Josipa I. mudri patrijarh, čiju politiku treba slijediti. Odatle ovaj uski savez za Franje Josipa I. s policijom, vojskom, crkvom, izigravanje jednoga naroda po drugom, oštar stav »udaranja«, ako je bilo potrebno.

G. Bibl uvjerljivo dokazuje, da su taj sistem cara Franje I. krivo obilježili kao »Metternichovštinu«. Metternich je taj sistem samo dalje izgradio, ali osnovne principe našao je gotove, kad je poslije bečkog mira god. 1809. zasjeo na »Ballplatzu«. Car Franjo imao je taj sistem od početka svog vladanja — taj sistem stabilneta bijaše on — sam. On je izlazio iz uvjerenja, srca i savjesti careve, rekao je jedan od najintimnijih poznavaca cara, grof Hartig.

Ličnost cara Franje I. prikazana je u g. Bibla knjizi upravo majstorski. Kao mladić bio je Franjo lijen, neozbiljan i neaktivan, ravnodušan i u stvari ljubavi naroda. Sve su ove osobine ostale i u dobnije muževno doba carevo. Razumije se, da ne mogu u jednom prikazu zaći odviše u detalje, ali ipak je potrebno podvući naročito značajne momente to više, što su oni značajni i za njegove nasljednike.

Franjo je bio pun nepovjerenja prema svojim savjetnicima, ali i prema samom sebi. Zato je stvarao teško odluke i poznata je bila njegova: To treba prespavati. Do odluke nije dolazilo nikako ili obično dockan. Napoleon Veliki rekao je o politici austrijske vlade, da ona uvijek s idejom ili s vojskom odviše dockan dolazi. Nije prošla još ni godina dana, a Franjo je svoje carstvo obogatio jednom dvorskom službom, koja će u idućim decenijama igrati neobično važnu ulogu: to je čuvena »Polizei-hofstelle«. Uz oficijelne inkvizitore ima car čitav niz tajnih konfidenata i denuncijanata, čiji su se izvještaji čuvali kao dra-

gocjena svetinja, dok nisu u naše vrijeme izašli na javu.

Talentirani carev brat Karlo mora u memorandumu da upozorava brata cara, kako njegovo vladanje ne valja i mora da dovede državu do propasti. Što se može tražiti, veli nadvojvoda Karlo, od činovnika kad ministrima postaju muževi, koji se javno hvale da u 30 godina nisu pročitali nijedne knjige ni novine. Austrija je na prađu propasti. Radi se o ugroženoj egzistenciji monarha i monarhije, o blagostanju ili golemoj nesreći 25 miliona ljudi — šta više o miru čitave Evrope, budući da se kolos kao što je Austrija ne ruši, a da svojim padom ne prodra ma svu Evropu.

Taj Karlo Franji nije bio nikako drag. Oduzimlje mu vrhovnu komandu i povjerava je osamnaestgodišnjem Ivanu, koji po sopstvenom priznanju nije imao toliko vojničkog znanja da zajaše konja. Razumije se, da su i rezultati ratovanja bili prema tome.

I car i njegovi savjetnici zastupaju nazor, da je izvjesno siromaštvo potrebno, da narod ne postane odviše objestan. Blagostanje čini ljude prepotentnima, a oskudica pokornima i valjanima. Gentz je rekao čuvenom engleskom humanitarcu Owenu, koji ga je htio predobiti za rad oko pobijanja radničke bijede: Mi ne želimo nipošto, da velika masa živi u blagostanju i nezavisno. Kako bi mogli drukčije njome da vladamo?

U krilu vlade cara Franje I. počelo se raspravljati o potrebi unapređivanja trgovine i industrije. Državni savjetnik Ratschky (ponijemčeni imenjak našeg velikog Račkoga) izjasnio se sasvim odlučno protiv unapređivanja, a car je pristao uz njegovo mišljenje. Posljedica je trgovačkoga duha, dokazivao je Ratschky, bogatstvo, obilje i propast morala. Kvari se nacionalni karakter, kao što to pokazuje primjer Holandana i kao što će to pokazati primjer Engleza, jer narod koji ide samo spekulacijama za dobitkom, denerviran mekoputnim načinom života i sjedećim radom postaje potpuno nesposoban za oružje. Kad je izbio problem robote (1796.), ostavljena je i dalje na snazi kao »dobra škola poslušnosti i poniznosti«. Državna administracija mora nastojati, da održi podanike u stalnoj djelatnosti i poslovanju, bez koje bi kao besposlena ili nedovoljno uposlana klasa ljudi mogli da dovedu unutrašnji mir države često u opasnost.

Godine 1810. postavljen je na čelo državnih financija dotadašnji vrhovni burggraf u Češkoj grof Wallis. Grof je cara uvjeravao, da se u finansije ništa ne razumije, ali mu je car odgovorio: Ništa zato — takove ljude ja baš trebam. U Prađu ste bili vijeran burggraf, bićete također i vijeran prezident dvorske komore. To je uopće bio Franjin nazor — za stručno znanje nije mario: vjernost,

poslušnost i marljivost — to je smatrao najboljim jamstvom valjanog rada. Jednom je prilikom rekao, da se s tako zvanim genijima i naučenjacima ne može ništa uraditi. Oni hoće uvijek sve bolje da znadu i zadržavaju poslove ili im se ne sviđaju svagdašnji poslovi. Najbolje je zdrav ljudski razum i dobar »Sitzfleisch«. Zar je i mogao drukčije da misli car, koji je sam sebe nazvao »dobrim hofratom«?

Kako je mislio o naučenjacima, o tome jasno govori njegova izjava ljubljanskim profesorima: Ne trebam naučenjake nego valjane građane. Vaša je zadaća, da omladinu u tom pravcu obrazujete. Onaj koji meni služi mora učiti, što ja naređujem. Onaj ka to nezna ili dolazi s novim idejama, taj može da ide ili ću ga ja udaljiti. I car i njegova policija uistinu su neumorno gonili profesore i učitelje i studente (klasičan slučaj s Bolzanom). Bibliotekari su imali uputstva da godišnje referišu o djelima, koja su naučenjaci uzajmljivali!

Cenzura je bila nesnosna. I sam je car jednom rekao: Danas moram da idem u teatar; cenzura bi naknadno mogla da nade dlaku u jajetu i komad zabraniti i onda ga ne ću moći vidjeti. Drugom je prilikom car rekao smiješeci se: Naša cenzura je uistinu glupa! A policijski ministar Sedlnitzky samo je radio u onom duhu, kakav je car sebi želio.

Sedlnitzky je izvjestio u svoje vrijeme caru, da su svakim danom tužbe stanovništva na poreski pritisak veće. »Dobri« car Franjo odgovorio mu je ovako: Znate, dragi moj, niko ne plaća rado, ali najzad ljudi ipak plate, jer to mora da bude i ako grde. Dös macht nichts!

Dvorski kancelar Pillersdorf spremao se da caru predoči čitav niz reformi, ali car mu je odgovorio: Ne ću novotarije, zakoni neka se pravedno primjenjuju, naši su zakoni dobri.

Ako je tako mislio car, nisu mislili jednako toliki i toliki ljudi i u njegovoj najbližoj okolini, a da i ne govorimo o tolikim odličnim duhovima van njegove okoline, koji su sasvim svjesno gledali u tom sistemu propast habsburške monarhije. O tome u Biblija ima mnogo dokumenata. Godine 1831. napisao je Paul Pfizer spis: Briefwechsel zweier Deutschen, u kojem otvoreno traži, da se Njemačka otcijepi od Austrije. Čini se, veli Pfizer, da je u staroj, ukočenoj habsburškoj Austriji pomračenje duhova, sljepoća i zatucanost, u kojima se održavaju mase još jedino zajedničko što ih drži, da se ne razidu. U ostalom tačno je karakterisao situaciju baron Marschall ovim riječima: Krećemo li s duhom vremena, onda će se raspasti naš konglomerat zemalja, a ako ne ćemo, onda ćemo biti ugušeni!

Interesantan je još jedan detalj. U početku tridesetih godina iznijeli su Magjari među svojim desiderijima i pitanje reinkorporacije Dalmacije, koja je pripadala nekada zemljama krune Sv. Stjepana. Taj je zahtjev odbijen. Grof Majlath, poznat radi svoje istorije Ugarske, bio je carev naročiti pozudnik. On je našao u Dalmaciji u jednom arhivu povelju kralja Sigismunda iz godine 1397. iz koje je naročito jasno izbila pripadnost Dalmacije zemljama ugarske krune. Grof je taj dokumenat bez znanja arhivara uzeo i poslao u Beč, a grof Kolovrat ga je zadržao u kabinetskom arhivu.

Franjo je svom sinu Ferdinandu ostavio uistinu žalosnu baštinu, tako žalosnu kao što je i pojava ovoga Habsburgovca samog. Pod uticajem Metternichovim ostavio je Franjo neke vrsti političkog testamenta, u kojem mu je stavio u dužnost, da ništa ne mijenja u osnovima državne zgrade. Vladaj i ne mijenjaj, drži se čvrsto i nepokolebljivo principa, pomoću kojih sam ja monarhiju nesamo vodio kroz oluje teških vremena nego joj obezbijedio i visoki položaj, koji joj pripada i koji ima u svijetu. Za prvog savjetnika odredio je Franjo svom sinu svog najnesposobnijeg brata Ludwiga.

Za Ferdinanda se već davno znalo, da je idiotski nastrojen. Državni savjetnik Kübeck veli za Ferdinanda, da je slabouman, da ni riječi ne razumije od onog, što mu se referiše i da je uvijek pripravan potpisati, što mu se predloži. Bečlije su tačno pogađali: Der gute Nandl ist ein Trottel. Kad je umro dvorski župnik Pletz, u Beču se općenito smatrao njegovim nasljednikom omiljeli dvorski propovjednik Sedlaczek. Ali carica mati zauzela se za kandidata rimske stranke, za kojeg je bio i sin. Ministri su predlagali Sedlaczeka, ali der gute Nandl udarajući rukama o stol doviknuo je svojim ministrima: Ja den will i hab'n, just den will i (naime materinog kandidata), und wann's mer den nit gebt's, so unterschreib i eng nix!

Austrija je sada imala po Kübeckovim riječima apsolutnu monarhiju bez monarha. Mjesto cara stvarao je odluke nadvojvoda Ludwig, čuven radi svoje lozinke: Lügen lassen ist die beste Erledigung. Službeno se uvjeravalo, da će ostati sve po starom. Bibl je zabilježio anegdotu, kako je neki državni savjetnik nastojao da utješi masu pred dvorom, koja je plakala poslije Franjine smrti riječima: Ne plačite, djeco, sve će ostati po starome. Iz naroda su mu odgovorili: Zato i plačemo!

Nadvojvoda Ludwig bio je opet ovisan od dva najuticajnija državnika Kolowrata i Metternicha, koji su stajali u stalnoj opreci i borbi. Bibl je toj borbi posvetio mnogo stranica svoga djela, ali se ne može reći

da je objektivn u prikazivanju Kolowrata. S mnogo ironije govori o njemu, jer ga smatra Čehom.

Metternich je nastavljao Franjin sistem. Rado je gledao na različitost naroda monarhije, na njihove međusobne razmirice. To je on smatrao sredstvom za jačanje vladine vlasti. Car Franjo rekao je otvoreno jednom prilikom francuskom poslaniku: Moji su narodi jedan drugome strani. To bolje. Ja šaljem Magjare u Italiju a Talijane u Ugarsku. Iz njihove međusobne antipatije nastaje red, a iz njihove međusobne mržnje opći mir. To je bila po riječima Bauernfelda baštinska maksima habsburškog doma: *Divide et impera*. Metternich je u nebrojeno prilika naglasio svoju omiljelu tezu: *Abwarten! Kübecku je rekao: Budimo mirni. Mi imamo pravo a vrijeme pomaže onima koji imaju pravo a škodi onima koji su u nepravu. O sebi je bio duboko uvjeren, da ga je sudbina postavila u vrtlog jer mu je Bog dao moć shvatanja i mirnu ćud. Niko ne može da spasi državu u časovima opasnosti do njega. Imao je fiksnu ideju, da ljudi, koji njemu staju na put moraju da umru. Svjetovali su ga da se jednim energičnim gestom riješi svog takmaca Kolowrata. Metternich je odgovorio: Man muss ihn absterben lassen, aber nicht töten. Možda je najzanimljivije konstatovati, da se Metternich sam sebi svidao u ulozi vječne Kassandre i stalno gledao pred sobom sablazan raspada monarhije. Ima nebrojeno mnogo njegovih izjava, iz kojih se jasno razabire, da nije vjerovao u budućnost države, kojom je sam upravljao. »Wir halten hier fest so lange wir können, aber ich verzweifle an dem Ausgange«.*

Do posljednjeg momenta bio je protiv koncesija, koje su za nj značile revoluciju. Reforme se mogu sprovoditi, tvrdio je on, samo u mirno doba. Vjeran je nastavljao u tome Franjine politike. I on kao i Franjo hoće da egzemplarnim kaznama zaplaše revolucionare — jakobince.

Dok je vlada stajala u pasivnom stavu čekanja i čuvanja staroga, novi duh je prodirao u sve slojeve različitih austrijskih naroda. Barun Andrian sa svojim čuvenim spisom *Österreich und dessen Zukunft* (I. dio 1842.) zaludu je pokušao da prodrma oronulo državno tijelo. Ubrzo će narodnosti Austrije imati samo jednu zajedničku vezu: otpor protiv vlade. Niko više ne vjeruje u budućnost monarhije. Austrija je za čitav svijest evropski Kitaj. God. 1847. u drugom dijelu svog opisa konstatuje Andrian da neprijatelji klikću nad započetim raspadanjem monarhije i proriču njezin brzi slom.

Godina 1848. otjerala je Meternicha s njegova položaja, ali on je ispravno osjećao kod opraštanja sa državnom kancelarijom, da je

samo prolazno proigrao i da će ga opet trebati. Što je u Austriji, reasumira g. Bibl svoj sud o Metternichu, bilo gotovo sve trulo, onda puna mjera odgovornosti pada na Metternicha. Istina, sistem njegov ne potiče od njega, nego je produkt cara Franje, ali Metternich ga je po spomenutom testamentu umirućeg cara tako reći ovjekovječio.

Car Ferdinand nije uopće dublje mogao da shvati koncesije, što ih je dao narodu god. 1848. Kada ga je kamarila odvušla u Innsbruck on se tome čudio. Nandlu su se svidali bučni ophodi s glazbom i barjacima, koji su od 13. marta bili u Beču na dnevnom redu. Njegov odlazak iz Beča mnogo je zabrinuo lakoumne Bečlije. Isticalo se, da je Ferdinand bio onaj, koji je u martu izjavio: Ich lass nicht schiessen! On je ušutkao svoju okolinu, koja je izražavala bojazan zbog konstitucije riječima: Bin ich Kaiser oder bin ich's nicht? Nandel je brzo došao natrag u Beč, da onda opet iz njeg bježi u Olomuc i da se ondje pod pritiskom odrekne prijestola u korist svog sinovca Franje Josipa.

Malo je bilo ozbiljnih ljudi, koji su vjerovali da će Austrija izaći iz oluja god. 1848. čitava. Ein Königreich für ein Österreich, pisao je tada Leopold von Hasner. Opća je parola bila Los von Wien. Jelačić prelazi Dravu. Majlath je pisao: Kralj Hrvatske najavijestio je rat kralju Ugarske, a car Austrije ostao je neutralan. Ova tri monarha jedno su isto lice. Jedva da se može zamisliti nešto čudnovatije. Ali Austrija je bila zemlja nevjerovatnosti, neshvatljivosti. U novembru 1848. postavljen je na čelo vlade Felix Schwarzenberg izraziti neprijatelj revolucije. Počeo je svoju karijeru kao konjički oficir, a u 24. godini posvetio se diplomatskoj karijeri ne napuštajući svoj vojnički položaj. Bio je aktivan u različitim mjestima inozemstva i gotovo svuda imao skandalozne afere. Iz Petrograda je morao biti opozvan, jer je bio, tako veli Bibl, upleten u dekabristički ustanak. (Gotovo bih sigurno mogao ustvrditi, da se Bibl vara). Iz Lissabona je morao otići, jer se narod na nj kamenjem nabacivao; iz Londona jer je oteo neku lijepu lady njezinom mužu itd. Konačno se usudio u taboru Radezkoga, a odavle došao u Windischgrätzovu vojsku. O unutrašnjem životu monarhije nije imao ni pojma. Narodne je snage suvereno omalovažavao i prezirao Kroměříški parlament bio je za nj »miserable Kammer«, »eine Versammlung von gefährlichen und schlechten Subjekten« — a taj je parlament bio uistinu skup najodličnijih predstavnika svih austrijskih naroda. Međutim se ovaj »schneidiger Kavallerist« činio izvjesnom skupu ljudi kao providencijsalan čovjek.

»Nandel« se nije tako lako odrekao prijestolja, a još je teže išlo s Franjom Karlom. Tek kad se pojavio duh cara Franje I., koji je svom unuku blagoslivljući stavio na glavu ruku, odustao je Franjo Karlo u korist svoga sina Franje Josipa. Bila je to ili vizija nadvojvodina ili je jedan dvorski blijeđi činovnik markirao duh pokojnog cara. Istorik, veli Bibl, mora konstatovati fakat, da je car Franjo i ovom važnom aktu početka nove ere kumovao, kao što je ovladao i čitavim vladanjem Franje Josipa. Pravo naroda bilo je Franji Josipu kao i Franji I. kroz čitav život trn u oku. Kad je docnije pod pritiskom prilika morao da se snađe sa konstitucionalnim vladavinskim sistemom, ipak ga je smatrao zabludom. Conradu von Hötzendorfu opetovano je izjavio, da se monarhijom ne može konstitucionalno vladati. Svoje ministre smatrao je samo činovnicima ili bolje slugama, lakajima, koji imaju da izvrše zadane zadaće, ali ne smiju da vode samostalnu politiku. Jednom ministru, koji mu je predao demisiju, rekao je: Vi ćete ići, kad vas ja otpustim.

U ustavno doba rekao je grofu Rechbergu, koji je predao demisiju, jer se nije slagao sa Schmerlingovim predlogom o sazivu »Fürstentaga«: Ich kann es mir nicht gefallen lassen, dass ein Minister mir sofort den Stuhl vor die Türe setzt, wenn er mit einer Massregel nicht einverstanden ist!

Kao Franjo I. tako i Franjo Josip nije volio talente ili štaviše genijalne prirode. Njemu su imponovale: »die geschmeidigen Mittelmaßigkeiten«. Ono što je postojalo, nastojao je Franjo Josip da tako dugo održi, dok se više nije moglo, a onda je iznenada udario sasvim oprečnim pravcem. U Beču se uopće nijedan sistem nije konsekventno sproveo. Pod kraj života careva nastupila je kao i u Franjinoj državi staračka okamenjelost.

Franjo Josip počeo je svoje vladanje lažju: to je bilo svečano navještenje konstitucije. Poznato je, kako je ta konstitucija brzo ukinuta, a da nije zapravo niti stupila na snagu. Savremenici su dobro ocijenili nestalnost i provizornost nove ere. Poznati austrijski publicista Schuselka napisao je o novoj eri ove riječi: Nova Austrija ne ostavlja ni u koga utisak jedne čvrste, definitivno osnovane moći. Sve dolje do fijakerske takse je provizorno i ovo provizorno zakonodavstvo postaje od dana u dan sve to više predmet šale i ruganja. Poznato je bilo ono porugljivo pitanje: Gdje će da naprave novu Austriju? Ta biće naštampana u c. kr. dvorskoj i državnoj štampariji. Tada mnogo čitani »Grenzboten« (u Leipzigu) pisali su o Schwarzenbergovoj vladi: Imamo stari Metternichov sistem u drugom izdanju, na gore m papiru i u goroj štampi.

I odviše je poznato, kako je ugušena mađarska revolucija. Ali manje je poznato, da general Haynau (»hijena od Brescie«) kao vrhovni komandant Ugarske nije dao izvršiti toliko smrtnih osuda (neko 13 generala među tolikim drugima) na svoju ruku nego je to učinio sa predznanjem i odobrenjem mladoga cara i njegovih savjetnika. Kad su Schwarzenberga savjetovali, da bi se blagim postupkom moglo predobiti Mađjare, odgovorio je on: Das ist ganz gut, aber zuerst wollen wir ein bischen hängen.

Nova Austrija je krvlju i željezom — viribus unitis — opet skalupljena. Mnogobrojni njemački, mađarski, talijanski i poljski emigranti ponijeli su sa sobom u strani svijet mržnju na državu, o kojoj se Moritz Hartmann ovako izjasnio: Ta je država ropski brod, natovaren nesrećnim narodima, koji bi mogli tek onda da budu oslobođeni, kad bi se brod nasukao na kakvom grebenu.

Tri mjeseca prije državnog udara od 31. decembra 1851. vratio se iz svog egzila u Bruxellesu u Beč Metternich, pozdravljen od svojih mnogobrojnih sumišljenika kao triumfator. Mladi car, svi nadvojvode pošli su mu na poklonjenje, da mu izraze zahvalnost za službu, što ih je izvršio za monarhiju. »Genij« briselski postao je opet genij Austrije. Najvjerniji mu je sada sljedbenik nekadašnji revolucionar Aleksandar Bach. Bach je postavio sebi kao cilj oprobani recept cara Franje: Ein stehendes Heer von Soldaten, ein sitzendes Heer von Beamten, ein kniendes Heer von Priestern und ein schleichendes Heer von Denunzianten. Ukinuti su porotni sudovi, kazna batina opet uvedena i za žene. Osnovana je »Oberste Polizeibehörde«, a na čelo joj postavljen famozni Johann Kempen von Fichtenstamm. Era Sedlnitzky izgledala je prema toj novoj policijskoj eri kao prava idila. I sam Bach bio je pod policijskom paskom.

Ko da nabroji sve one lude momente austrijske spoljašnje i unutrašnje politike, koji su sada slijedili. Uzmimo na pr. držanje Austrije za krimskog rata. Sve je to moralo da dovede do brzog sloma austrijske vlasti u Italiji i onda do Königgrätza. U Italiji dobio je vrhovnu komandu grof Gyulay, štićenik carevog pouzdanika grofa Grünne-a. Sam Gyulay nije sebe smatrao doraslim za tu zadaću, ali Grünne je njegove skrupule razbio ovim ciničnim riječima o spasitelju Austrije god. 1848.: Was der Radetzky, der alte Esel zusammengebracht hat, wirst du doch auch können!

Poslije Solferina rekao je Grillparzer, da je Austrija kršćanska Turska, a L. Anzengruber: Ako nisu naši diplomati, a ono su naši naučenjaci u tome složni, da poslije bolesnog čovjeka dolazi na red bolesna Madam' Austrija. Jedan bečki satirički list pri-

kazao je poslije poraza u Italiji oficire s lavljim glavama, generale s magarećim, a nesrećnog Gyulay-a bez glave.

S oktobarskom diplomom (dugo je trebalo, dok je Franjo Josip popustio konstitucionalnim zahtjevima) započeo je period konstitucionalnih pokušaja. Do sada smo se igrali vojnika, rekao je knez Friedrich Schwarzenberg, a sada dolazi na red igra s ustavom. Počinjaju se nemogući eksperimenti, sve nedosljedno, dok najzad ne dode do nagodbe godine 1867., koja se po riječima Ignaza Plenera stvorila monarhiju »auf Kündigung«. Neki šaljivdžija predložio je, da se Beust, uz čije je ime povezana dioba države, imenuje »grofom finis Austriae«.

Povjerenje u monarhiju padalo je sve dublje. U svim javnim lokalima, u svim društvenim krugovima počelo se sasvim neprikriveno diskutovati o raspadu Austrije, a njezine su se provincije dijelile među susjedne države.

Kad se nije uspjelo sa Hohenwartovim fundamentalnim člancima, nastavljalo se s politikom »fortwurstlovanja«, čiji je dugogodišnji predstavnik bio grof Taaffe. Parola ovog državnika bila je: Man muss alle Nationalitäten in gleichmässiger wohltemperierter Unzufriedenheit erhalten. Stari recept! Austrija je gora od apsolutističke države, rekao je 1888. Čeh Gregor. Ona je država ministerijalne, birokratske samovolje pod plaštom konstitucionalizma.

Možda je interesantno zabilježiti, da je nasljednik prijestolja Rudolf bio odlučan protivnik Taaffeove politike, da je stupio u opoziciju prema politici svog oca, a Bibl misli, da je ta borba s ocem mnogo pridonijela uništenju živaca ovog nesrećnog princa.

Nijedno sredstvo, kojim su državnici mislili da bi mogli izliječiti bolesni državni organizam Austrije, nije pomoglo. Tako ni opće pravo glasa. Baron Beck (1906) je sebe uspoređivao sa čuvenim plesačem na užetu Blondinom i tužio se na žalosnu zadaću austrijskog ministra predsjednika, koji mora da savlada: osam nacija, sedamnaest zemalja, dvadeset parlamentarnih korporacija, dvadeset i sedam parlamentarnih stranaka, dva komplikovana nazora o svijetu, zamršen odnos s Ugarskom i kulturne razlike od 8½ širinskih i dužinskih stepeni!

Pesimizam onih, koji su bili na kormilu i koji su bili dublje upućeni u austrijski problem, podgrizavao je kao potajni otrov čitav državni organizam. Pričalo se o nekom visokom državnom funkcionaru da je na prijavu o nekom administrativnom nedostatku odlučno izjavio: Tu treba nešto da se uradi, ali onda poslije duge pauze resignirano rekao: Tu se ne može ništa učiniti. Svaka je važnija stvar ovako svršavala.

Veoma je zanimljivo Bibl prikazao borbu

vati nisu mogli realizovati svoje nacionalne težnje baca g. Bibl na Magjare. Benjamin Kallay izjavio je navodno god. 1903: Moji su zemljaci zlo postupali s Hrvatskom, sprečavali su njezino razvijanje i financijski je iscrpljivali. To će morati jednoć da plate. Za Franju Ferdinandu veli g. Bibl, da je bio »iskren«, »uvjeren« prijatelj Hrvata. U doba zaostrenja odnosa između Srbije i Austrije (1909.) rekao je Franjo Ferdinand grofu Bombelles-u: Recite vašim Hrvatima neka samo još ovaj put očuvaju svoju tradicionalnu vjernost. Čim stupim na prijesto, popraviću svu nepravdu, koju su pretrpjeli. Stara je to bila taktika Habsburgovaca!

Srbija i Crna Gora, razumije se, ne uživaju Biblove simpatije. Kako je g. Bibl upućen u kulturnu historiju Srba vidi se po tome, što veli da je Vuk Karadžić osnovao god. 1826. Maticu Srpsku. Osim toga tvrdi za Vuka, da je Srbe »istorijski« prikazao kao najveći narod na zemaljskoj kugli sa 5000 godina starom kulturom. Isus i apostoli da su bili Srbi.

S otvorenim žaljenjem g. Bibl konstatira, da je Austrija godine 1853. zaustavila napredovanje Omer-paše u Crnoj Gori, tom »Rauberstaatu«, jednom od najjačih bedema panslavizma. Njemu ne ide nikako u glavu, da je Austrija mogla da pošalje u Carigrad grofa Leiningena i da je on po naređenju bečkoga kabineta objasnio Porti, kako monarhija nije mogla mirno gledati, da se na

njezinoj granici iskorijenjuje kršćansko pleme. Po mišljenju g. Bibla Austrija je morala još i sama da pripomogne Turskoj, da uništi Crnu Goru.

Kad je postalo veoma aktuelno ne samo hrvatsko pitanje, nego pitanje srpsko-hrvatsko ili jugoslavensko, g. Bibl konstatuje, da je austrijskoj vladi nedostajalo svako razumijevanje tog pitanja. I to je svakako tačna konstatacija. Koliko je sam g. Bibl imao razumijevanje za to pitanje vidi se među ostalim i po tome, što veli da je 1903. (ubistvo kralja Aleksandra i kraljice Druge) Austrija propustila neobično povoljan momenat, da se riješi svog nepomirljivog i tvrdokornog neprijatelja jednom »štrafexpedicijom«. Sv su psihološki preduslovi postojali, da se takva ekspedicija uspješno izvrši (radikalima imputira da su od 1884—1895. izvršili ništa manje nego 358 političkih umorstava!)

Interesantno je konstatovati, da o čuvenom Friedjungovom procesu ne govori ništa, nego ga samo jednom spominje kao »poznati Friedjungov proces«. I tako bi se dalo još mnogo toga pobrojati za dokaz, da ni u današnje vrijeme njemački historici ne mogu da se dignu ni do primitivne objektivnosti. Wilson je g. Biblu mjesto heroja postao veliki clown svjetske istorije, jer je odbio primirje, što mu ga je ponudio Burian! Drugi dio svog djela g. Bibl svršava nadom i vjerom u »Anschluss«.

Dr. Milan Prelog.

BILJESKE

* Inicijativom sreskog načelnika u Kotoru, g. Petra Šerovića, dobila je Boka prošle, 1929. godine jednu važnu novu kulturnu tekovinu. Obnovljeno je naime »Bokeljsko Starinarsko Društvo« sa sjedištem u Kotoru, koje je bilo osnovano god. 1908., te je zbog rata prestalo raditi. Gosp. Šerović je sazvao konferenciju na koju je pozvao predstavnike svih državnih i samoupravnih vlasti, društava i korporacija, a odaziv bio je izvan svakog očekivanja. Velika vijećnica kotorske općine bila je prepuna najodličnijih ličnosti, načelnika bokaških općina. Istaknuo je, da Boka ne samo, što je raskošno ukrašena svim prirodnim ljepotama, nego je puna i svakorsnog arheološkog, istorijskog i umjetničkog blaga. Tu su uz ostale starine iz starog vijeka, vrlo važni ostaci starodrevnog Risna, zatim ostaci naših starih naseobina, veličanstvenih hramova, veliko mnoštvo po našu političku i kulturnu historiju važnih dokumenata u državnim i privatnim arhivima, velik broj rijetkih starinskih, rukopisnih i pečatnih knjiga, različitih historijskih i umjetničkih vrijednih slika, različitog skupocjenog

starog pokućstva, oružja, oruđa i odijela itd. Da bi se sve ovo moglo sačuvati, proučiti, srediti i učiniti pristupačnim potrebno je, da se uspostavi starinarsko društvo, koje će zato skrbiti. U potpunom smislu riječi nema u Boki jednog mjestanca, koje bi bilo bez nekog dragocjenog, arheološkog, historijskog ili umjetničkog spomenika, koji bi trebalo sačuvati. Naročito je istakao zasluge dosadanjeg predsjednika Dn. A. Miloševića i kustosa A. Rossi, da se je dosad sačuvao muzej i društvena imovina. Pošto su svi prisutni s oduševljenjem prihvatili predlog sreskog načelnika, prihvaćena su ispravljena i popunjena nova pravila, te se je prešlo na izbor nove uprave. U upravni odbor birana su slijedeća lica: Za predsjednika prepozit stolnog kaptola Don Antun Milošević; za potpredsjednika Dr. Filip Lazarević; za tajnika profesor Josip Hruš; za blagajnika Jovan Grivić; za kustosa muzeja Antun Rossi i za bibliotekara prof. Zloković. U nadzorni odbor ušli su prota-stavrofor D. Vasiljević, savj. Hektor Dabinić i dir. Julije Anterić. U stručni odbor, koji